

מאמרי ה"פיקודין" שב"זהר" *

הקורא הרגיל בזהר יכול על נקלה להבחין במאמרי "רעיא מהימנא", כפי שהם מופיעים בדפוסים הרגילים המיוסדים על דפוס מנטובה שי"ח-ש"כ, בין אותם המאמרים שהם באמת חלק מ"רעיא מהימנא" לבין אותם המאמרים שאינם שייכים לו ושתכנם וסגנונם מעידים עליהם, שנכתבו על ידי בעל הזהר עצמו. המשותף לשני סוגי המאמרים הוא, שאלה כמו אלה פותחים ב"פיקודא" וענינם טעמי המצוות על דרך הקבלה, אולם ההבדלים ביניהם מרובים והשוני מזדקר לעין במבט ראשון. זה מכבר העמיד אותנו ג' שלום על העובדה, שבעל הזהר החל כותב הסבר קבלי למצוות המכונה "פיקודא" ואשר שימש, כנראה, כת מעורר למחבר "רעיא מהימנא" לכתובת חיבורו הוא ¹. הוא גם ציין שעובדה זו לא נעלמה מעיני המקובלים ².

* קרית-ספר, מח (תשל"ג), עמ' 499—508.

1 ר' בספרו של ג' שלום, Major Trends, New York 1954, עמ' 185 ובמאמרו באנציקלון פדיה העברית, כרך טז, עמ' 641, ערך זהר ור' גם י' תשבי, משנת הזהר, כרך ב (תשכ"א), עמ' ריב (כל מאמר מ"רעיא מהימנא" שתשבי ציין אותו בסימן שאלה שייך ל"פיקודין"). אולם, כפי שמתברר עכשיו, אין לראות את הדיון על כמה מצוות ב"הקדמת ספר הזהר", ח"א יא, ב — יד, ב כחלק מן ה"פיקודין". דיון זה הוא התחלה של חטיבה אחרת. גם העובדה שיש כמה מצוות הנידונות פה ושם ומנינן שונה מכריעה את הקביעה הסופית, שהמצוות ב"הקדמה" לא היוו חלק מחיבורנו. למשל, המצווה הראשונה ברשימתנו (ר' להלן עמ' 238), מופיעה כמצווה השלישית ב"הקדמה". כמו-כן "יראה" ו"אהבה" הן ברשימתנו מצווה ה- ואילו ב"הקדמה" הן מצווה א"ב. רמ"ק ב"אור יקר" לפרשת עקב (כ"י מודינה אסטנסה 32) כותב על ענין יראה: "ופירשו בזהר בראשית סוד היראה ובפיקודין וברעיא מהימנא ובתיקונים".

2 אין להניח שלמצוות שברשימתנו דווקא התכוון ר' יעקב עמדין כשהוא כותב ב"מטפחת ספרים", לבוב תרכ"ט, עמ' 59: "השני גם הוא כולל שלשה ספרים והם תקוני הזהר, רעיא מהימנא ופיקודין שלשתם דרך אחד להם". מסתבר, שהוא הבדיל ב"רעיא מהימנא" עצמו, כפי שהוא מצא אותו מפורר בדפוס הזהר, בין החלק הדין במצוות לבין אותו החלק שיש בו הרצאה ארוכה והנמצא אצלנו בפרשת פנחס. דבר זה ניתן גם לומר על ר' אליקים המילואגחי בחיבורו זהרי ראבי"ה (כ"י ירושלים 121 Heb. 4, ר' עליו ג' שלום, כתבי יד בקבלה, ירושלים תר"צ, עמ' 40). מתוך דבריו שם ב"שער בית

תוך כדי עבודת המיון, שמגמתה היתה להפריד בין מאמרי ה"פיקודין" לבין מאמרי ה"רעיא מהימנא" התברר לי, שציוני האותיות הנמצאים על כמה מאמרים שב"רעיא מהימנא", אינם אלא קביעת המספר הסדורי של המאמרים השייכים לחיבור ה"פיקודין". הציונים הנ"ל נמצאים בהרבה הוצאות של ה"זהר" העשויות לפי המתכונת של דפוס מנטובה (שי"ח-ש"כ) והם נכנסו לדפוס על-פי הרשימות של המגיהים על כמה טפסים של הוצאת מנטובה שנרשמו בכתב יד בין השיטין והשוליים. הרשימות הן מיסודו של ר' משה זכות³. העדות החיצונית של הציונים הנ"ל, והעדות הפנימית המתבססת על ההבחנה שבין סגנונו של בעל ה"זהר" לבין סגנונו של בעל "רעיא מהימנא", שאין כל מקום ואפשרות לטעות ביניהם, תואמות זו את זו להפליא ואפשר לשחזר על פיהן את חיבור ה"פיקודין"⁴. על אף העדר

הרועים, פ"ג, ברור לגמרי שלא הרגיש בהבדל שבין מאמרי ה"פיקודין" אשר ברשימתנו לבין אלו השייכים ל"רעיא מהימנא".

שונה מהם הוא רמ"ק. בספרו "אור נערב", הוא מציין את "רעיא מהימנא" לחוד ואת "פיקודין" לחוד (ר' שם חלק ג, פרק ג; חלק ד, פרק ב; וכבר העיר על כך י' תשבי, שם, עמ' ריב). בספריו האחרים הוא מביא כמה פעמים עניינים בשם ה"פיקודין" והם נמצאים במאמרים שברשימתנו. ר' למשל מספר מקומות בספרו "תפלה למשה" (פרעמישלא תרנ"ב). (1) סו, א: "וכלל עצמו בתוכה באומרו מלוא כל הארץ כבודו כדפי בפיקודין". ענין זה נמצא בפיקודא ט (ר' להלן ברשימה א, סימן 20), בזהר ח"ג צג, א: "ולבחר כד מטי ב"נ מלוא כל הארץ כבודו כדין יכלול גרמיה בהתוא קדושה"; (2) בדף פב, א: "וכבר פי" בפיקודין כי קדוש שלישי ביסוד". הענין נמצא בפיקודא הנ"ל (ר' בזהר שם; (3) בדף צב, א: "כי במלת אתה ב' פירושים או חסד עצמו או מלכות כדפי בזה בפיקודין, פקודא לברכא". הכוונה היא לפקודא יח (ר' סימן 39, ברשימה א). ור' גם על ענין זה ב"פרדס רמונים" שער כג ערך "אתה": "אבל מצאנו להרשב"י ע"ה בפיקודין, פקודא לברכא". ב"אור יקר" פרשת עקב (מודינא, אסטנסה 32) הוא מונה במפורש את הפקודא הנ"ל בשם "פקודא יח", וכן הוא אומר לענין שבועה (שם), ש"מצוה זו פירש הרשב"י ע"ה בפיקודין, פיקודא י"ב" (ר' סימן 10, ברשימה א), ואפשר להוסיף עוד הרבה מאד. ור' גם אצל תלמידו ר' אליהו די וידאש בספרו "ראשית חכמה", שער היראה, ריש פרק א: "וכתב הרשב"י ע"ה בפיקודין" — הכוונה היא למצווה א' שנידונה לעיל סימן 2.

- 3 ר' למשל הטופס של זהר דפוס מנטובה הנמצא בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים ושסימנו R 37A 2030; בכרטיס הקטלוג לספר זה צויין הזיהוי בשם י' תשבי.
- 4 אמנם בחלק ב דף קיד, ע"א-ע"ב, ישנם ציוני אותיות על שלושה קטעים, ששניים מהם שייכים ל"רעיא מהימנא". הקטע "כי ינצו" מסומן בסימן מ; הקטע "פקודא בתר דא להשיב אבידה" — בסימן מא; ואילו "פקודא (חדא) להפריש ערי מקלט" — בסימן מב. ניתן היה לכאורה לשער שהמגיהים של הוצאת מנטובה התכוונו לסמן בזה שהקטעים הללו שייכים ל"פיקודין". אליבא דאמת הסימן במנטובה שונה לגמרי. הקטע "כי ינצו" אין לו סימן כלל וקרוב מאד להניח, שרשומי ההגהות על מנטובה לא חשבו בכלל לשייך את הקטע הזה ל"רעיא מהימנא" אלא הוסיפו בין חלק הזהר

ציוני האותיות בכמה מאמרים הנמצאים להלן ברשימת מאמרי ה"פיקודין", יש בד"כ ברשימות הנ"ל (שנדפסו כאמור בהרבה תוצאות של זוהר) הכוונות, שבעלי הרשימות מכוונים אותנו ממקום למקום ועל-ידי כך ניתן לקבוע את מקומם של אותם המאמרים שאין עליהם מספר סידורי.

מן הראוי לציין, שדפוס מנטובה הוא היסוד לערבוביה של שני סוגי המאמרים והכנסתם תחת קורת-גג אחת ש"רעיא מהימנא" שמה. התפשטותו ואף התחבבותו של ה"זהר" במתכונת של תוצאת מנטובה גרמו, שמאמרי ה"פיקודין" הובאו בלי כל היסוס כמאמרים השייכים ל"רעיא מהימנא", אולם לערבוביה זו אין כל אחיזה בכתבי יד ובדפוס קרימונה. בהקדמתם של המו"לים בהוצאת קרימונה אנו מוצאים רשימת החיבורים הנכללים בספר והם: תוספתא וסבא וכו' פיקודא, מדרש הנעלם וכו' מדרש רות, בהיר, מאמר תא חזי, רעיא מהימנא וכו'. משמע, "פיקודא" לחוד ו"רעיא מהימנא" לחוד. הם גם אינם מזכירים את שני החיבורים בנשימה אחת וספק רב אם ייחסו לשני החיבורים קשר כל שהוא. ראייה לדבר, שכן כל המאמרים שיובאו להלן ברשימת מאמרי ה"פיקודין", לא נכנסו בדפוס קרימונה תחת הכותרת "רעיא מהימנא", פרט לאחד⁵. רק מאמר זה מה"פיקודין" נדפס שם בתוך שאר מאמרי "רעיא מהימנא", בלי סימן כלשהו שיבדיל ביניהם. פרט זה יש לתלות ברשלנות המדפיסים, ששכחו להבדיל ביניהם, ולא במקור טכסטואלי.

רק מדפיסי מנטובה, שלא היה לפניהם כתב-יד של ה"פיקודין", כפי שיוכח להלן, ואשר היו תלויים בכל הנוגע למאמרי ה"פיקודין" בדפוס קרימונה, טעו

שבדף קיד, ע"א לבין "רעיא מהימנא" שבאותו העמוד מאמר זהרי, ששוחזר לזהר מר' בחיי (ר' א' גוטליב, הקבלה בכתבי ר' בחיי בן אשר, ירושלים תש"ל, עמ' 172, בשם ג' שלום). המדפיסים שלאחר דפוס מנטובה חשבו שהקטע שייך ל"רעיא מהימנא". לגבי שני הקטעים האחרים שהם התחלת "רעיא מהימנא" בכתבי יד, הרי בהגהות על מנטובה אין בכלל סימן מוב על "פיקודא להפריש ערי מקלט" ולעומת זאת יש שני סימנים בקטע שלפניו: "פיקודא מ"ה (ואולי מ"ר) ואבתריה להשיב הגזל מוב אמר בוצינא" וכו'. ניתן לשער, שהמגיהים ראו לסמן גם את המצוות שב"רעיא מהימנא" וכיון ש"השבת אבדה" ו"השבת גזל" הן שתי המצוות הראשונות שנדונו ב"רעיא מהימנא", יש לפענח מה — מצוה הראשונה, (או מצוה ראשונה, אם יש לקרוא מ"ר). אחרי זה נזכרת באותו הקטע "השבת אבדה" שאותה סימנו מ"ב, כלומר מצוה ב. אחר כך הפסיקו לסמן את המצוות שב"רעיא מהימנא". המדפיסים שקראו מ"ה על השבת אבדה, סימנו את הקטע שלפניו מ ושלאחריו מוב. על כן אין לראות בסימנים הנ"ל מספרים סידוריים של ה"פיקודין".

5 "למחדי באתתיה" (להלן ברשימה א, מספר 40), והוא נמצא בפרשת כי תצא, שרובה "רעיא מהימנא".

והטעו את הלומדים והמעיינים על-ידי שערבבו את שני סוגי המאמרים. טעות זו מקורה בלי שום ספק במלות הפתיחה "פקודא דא". יתר-על-כן, נראה שההבחנה הברורה שהבחינו מדפיסי קרימונה בין שני הסוגים הנ"ל, ושיסודה בשני חיבורים שונים שהיו לנגד עיניהם, נחשבה לטעות או לרשלנות בעיני מדפיס מנטובה. טענה זו נשמעה בין יתר ההאשמות שהם מטיחים כלפי מדפיסי קרימונה בהקשר ל"רעיא מהימנא": "גם שמו בכליהם מאמרי רעיא מהימנא נפוצים בין הפרשיות פעם בכתובה גסה פעם בדקה פעם בנו מהם פרשיות ולא יזכרו בשם 'רעיא מהימנא'".⁶ נראה, שיש כאן ארבע טענות שכולן מאלפות לגבי המבנה המשונה של "רעיא מהימנא" בדפוסים, אם כי לעניינו יש חשיבות בטענה הרביעית ובמקצת בטענה השנייה. הטענות הן:

1. מהדירי קרימונה פוזרו את החטיבה המכונה "רעיא מהימנא" בתוך הפרשיות שבזהר. עובדה זו אילצה גם את מהדירי מנטובה לעשות כן, "אבל פקודי רעיא מהימנא אע"פ שהיה בדעתנו להדפיס כלם על הסדר כאשר סדרם המחבר האלדי אשר חיברם, עתה שראינו את אשר כבר עשוהו הסכמנו גם אנחנו בדעתנו לשים אותם אל המקום אשר באו שם ויזכר בשם".
2. "רעיא מהימנא" נדפס בקרימונה פעם באותיות גדולות ופעם באותיות קטנות. טענה זו צודקת רק בחלקה. עד לפרשיות האחרונות (שופטים-כי תצא) הקפידו מדפיסי קרימונה לסדר את המאמרים האותנטיים של "רעיא מהימנא" באותיות זעירות. רק לגבי מאמרי ה"פיקודין" יש ערבוביה, שכמה מאמרים נדפסו באותיות גדולות כחלק אינטגרלי של הטכסט, ואילו מאמרים אחרים נדפסו באותיות זעירות כ"תוספתא". הסיבה לחוסר האחידות לא נתחווה לי כל צרכה.⁷

6 בהקדמה לחלק ב.

7 ברשימה א' להלן צוינה צורת ההדפסה של מאמרי ה"פיקודין". מתברר, שעד ספר ויקרא (מסמך 1 עד 8) נכנסו כל מאמרי ה"פיקודין" בפנים הטכסט באותיות גדולות; כל המאמרים שבספר ויקרא-במדבר הם באותיות זעירות (ר' סימנים 9-33), פרט למאמר אחד (ר' סימן 30) הנמצא בפרשת בהר, שהטכסט הזהיר שם מועט ביותר ורובו מורכב מ"רעיא מהימנא", ואפשר, אפוא, לתלות את הסיבה ברצון לתת לחומר שבפנים משקל של פרשה, ואילו בכל ספר דברים מאמרי ה"פיקודין" הם בפנים באותיות גדולות, והסיבה ברורה שהרי בכל הפרשיות הללו שיש בהם מאמרי ה"פיקודין" אין כמעט זהר.

3. ההאשמה "בנו מהם פרשיות" מוסבת כנראה לעובדה, שהפרשיות עקב, שופטים ונראה שגם כי תצא⁸ אין להן טכסט זהרי והן נבנו באופן מלאכותי על ידי פיצור חלקי "רעיא מהימנא" השייכים לפרשיות הנ"ל.
4. "ההאשמה" "ולא יזכרו בשם" נובעת בודאי מהעובדה, שהמאמרים השייכים ל"פיקודין" ושמתיירי מנטובה חשבו שהם מ"רעיא מהימנא" לא נזכרו בדפוס קרימונה בשם זה, שהרי המקרים שבהם אין מדפיסי קרימונה מציינים מאמרים אותנטיים של "רעיא מהימנא" בשמם הם נדירים ביותר (כגון בפרשת כי תצא מדף קלג, ד ואילך). לעומת זאת, משתבחים מדפיסי מנטובה, שהם יזכירו את מאמרי "רעיא מהימנא" בשמם — "ויזכר בשם", אלא שהזכרה זו שהופיעה בדפוס מנטובה, אשר מהדורתה שימשה לאב-טיפוס לרוב מהדורות הזהר, הוסיפה על המבוכה במנין המצוות שב"רעיא מהימנא". מבוכה זו בולטת הן בנסינו של ר' אליקים המילזאגה⁹ והן בקביעותיו של ר' ראובן מרגליות¹⁰. דרכם נידונה מראש לכשלון בגלל שלא השכילו להבחין בין טעמי המצוות ומנין שב"פיקודין" לבין אלו שב"רעיא מהימנא".
- צוין לעיל שלעיני מהדירי מנטובה לא היה חיבור ה"פיקודין" והם היו תלויים לגמרי בהוצאת קרימונה. דבר זה יוכח מהשוואת שני הטכסטים. מתברר שהנוסח של מנטובה אינו סוטה מהנוסח של קרימונה, והרי קשה מאוד להניח שלשניהם
- 8 מאמרים זהריים קטנים שנדפסו בקרימונה בפרשה זו, נדפסו במנטובה בפרשיות אחרות (ר' ההערות בתחילת הפרשה בדפוס וילנה ועוד).
- 9 ר' זהרי ראבי"ה, שער בית הרועים, פ"ג, הוא מונה שם כ"ג המצוות הראשונות את אלו שנזכרו ב"רעיא מהימנא" פרשת פנחס (רנו, ב—רנו, א), ואח"כ מצרף את המצוות הנמצאות ברשימתנו מוט ואילך, ומשום מה אינו מתייחס ליד הראשונות שברשימה.
- 10 ר' במבוא לזהר (מהד' ר' מרגליות, הוצ' מוסד הרב קוק), "הרעיא מהימנא ספר המצוות". גם הוא מונה יג הראשונות הנמצאות בפרשת פנחס (ר' הערה 6), ומאחר שיש סתירות הוא פוטר אותן בהערות סתמיות, או בשתיקה או בהגהה. ר' למשל דבריו ל"פקודא תשיעאה" (דף ב, טור א), ובנצוצי זהר ח"ג, צג, א, או ל"פקודא עשיראה", דף ב, טור ב, ור' ח"ג רסג, ב, וכן ח"ב צב, א. כמו-כן ר' ההגהות ל"פקודא יב לאומאה" והתקון ל"פקודא יג" (דף ב, טור ב שם), שהן הסרות יסוד ואין צורך להאריך; ור' ג' שלום "ניצוצי זהרי" ("הארץ" 3 באוגוסט 1945). בין השאר, כותב שם ג' שלום: "אילו היה למר מרגליות חוש לשון היה מרגיש שברעיא מהימנא יש שני ספרים שונים לחלוטין... אין כל סדר אורגאני אחד למנין המצוות שיהא משותף לשני החלקים, ואין כל פלא שגם מר מרגליות העלה חרס בידו כשניסה לבנות כאן סדר כזה ללא כל יסוד קבוע". כתבי היד הנמצאים כעת בידינו מאשרים אישור מלא את הקביעה שנעשתה על יסודות פילולוגיים.

היה כתב יד שווה בכל. תוך כדי כך יתברר שלעיני המגיהים שרשמו את רשימותיהם בכתב-יד על דפי "זהר" מנטובה היה כתב-יד (או כתב-יד), שממנו העתיקו את הגהותיהם. ידועים לנו שני כתב-יד המכילים את כל ה"פיקודין" הנמצאים ב"זהר" שלפנינו, והם: (1) כ"י אוקס' בודל' 1937, ושם נקרא החיבור: "תרי"ג מצוות בלשון הזהר"; (2) כ"י של ה"זהר", פרמה פלטינה 351, שם נמצאים מאמרי ה"פיקודין" מדף 596א עד 606ד. החיבור עצמו אינו מכונה בשום שם. יש בידינו כ"י נוסף המכיל חלק מה"פיקודין" והוא כ"י קמברג' Add. 521(8) (כנראה מהמאה ה"ט"). בכ"י זה נמצאים שני חיבורים ושניהם נקראים "רעיא מהימנא". המעתיק חילק אותם לשניים מתוך ידיעה ברורה שהם שני חיבורים שונים זה מזה. החיבור השני פותח, כמו כתב-יד אחרים של "רעיא מהימנא", במצוות השבת אבדה, ואילו החיבור הראשון שגם הוא מכונה כאן "רעיא מהימנא" מכיל יא מאמרים לפי הסדר שבשאר כתבי היד. המשך החיבור נתלש (ברור לגמרי לפי שומר הדף שהיה לו המשך).

מה אפשר ללמוד מכתב-היד שלפנינו ?

1. קרה ל"פיקודין" מה שקרה ל"רעיא מהימנא". שני החיבורים היו חטיבות בפני עצמן, ומאמריהם פוזרו בפרשיות השונות שב"זהר" לפי תוכן עניניהם, תחילה על ידי מדפיסי קרימונה, ובעקבותיהם במנטובה ובכל דפוסים הוזהר.
2. הסימנים שסימנו רושמי הרשימות על דפי "זהר" מנטובה הם בהתאמה גמורה לסדר שיש בכתב-יד. יתר-על-כן ברור לגמרי שלעיני המגיהים היה גם כתב-יד של ה"פיקודין" השייך לאילן היחס של כתב-יד קמברג' Add. 521. בפרשת תרומה קלד, ב ישנו מאמר השייך ל"פיקודין" והוא פיקודא ג (ר') להלן סימן 12). סיום הפיקודא הוא בפסוק "דובב שפתי ישנים". כך גם בקרימונה תרומה ס, ב וכך בכ"י פרמה ובודל'. אולם ברשימות שעל דפוס מנטובה ובדפוסים המאוחרים יותר מעירים על המשך "והיה כעץ שתול וכו'" עד כאילו קיים והגית בו יומם ולילה ומכאן תלך ויקרא (!) רסג א שמע ישראל". גם במהדורות החדשות שיש בהן "מסורת הזהר" וציונים לזהר, אין כל רמז למה הכוונה בהערה הנ"ל. מתברר שבכ"י קמברג' Add. 521 השתרבב ב"פיקודא ג" קטע ארוך השייך בודאי לבעל "תקוני זהר" לפי אופיו והוא נדפס בזהר חדש דף קו, ג (הוצאת מוסד הרב קוק). קטע זה חסר בשני כתבי היד האחרים וכמו-כן אינו בדפוס קרימונה, הנמשך בכל הנוגע ל"פיקודין" אחרי כ"י פרמה-פלטינה 351, כפי שאפשר להוכיח מההש-וואות דלקמן. עובדה זו שהמגיהים על זהר מנטובה השתמשו גם בטופס של כ"י שהוא במתכונת של כ"י קמברג' Add. 521, מסבירה את התמיהה, שבעלי הרשימות

לא העירו על מאמרים שב"פיקודין" שאין הם שייכים ל"רעיא מהימנא". יתר על כן, בזהר ח"ג צב, ב נמצאות כמה שורות שהן תחלת ה"פיקודין" והן מעין פתיחתא כללית לטעמי המצוות בדרך הקבלה. בדפוס מנטובה נרשם עליהן "רעיא מהימנא" ואילו המגיהים הוסיפו על הנ"ל "הקדמת", והתקבלה הכותרת: "הקדמת רעיא מהימנא"¹¹. יש יסוד להנ"ל, שלא היו רושמים מה שרשמו אילו לא היה לפנייהם לפחות כתב-יד אחד במתכונת כ"י קמברייג', שבו נמצאים שני החיבורים בזה אחר זה ובראש כל חיבור נמצאת הכותרת "רעיא מהימנא", דבר שניתן לפרשו כשני חלקים נפרדים של "רעיא מהימנא".

להלן נביא כמה השוואות של הדפוסים וכתבי היד לביסוס הדברים האמורים לעיל:

[א] קרימונה — אמור מה, א: תו כל פקודי אורייתא אינון בתרין גווינין דאינון חד זכור וחד שמור זכור לדכורא שמור לנוקבא אמאי כתיב ושמרתם את כל מצותי אלא כלא בהאי קרא ושמרתם דא שמור ועשיתם דא זכור דכלא רוא חדא זכירה דא איהי עשייה דהא מאן דאדכר מלה לתתא אתקין ואתעבד ההוא רוא דלעילא.

כ"י פרמה: בדיוק כך, מילה במילה, אלא שחסרה תיבת "וחד" לפני שמור, שהוא שיבוש בולט הנובע מאי הבנת הענין. מנטובה — ח"ג צב, ע"ב: בדיוק כמו בקרימונה. (בטופס שיש בו הגהות גרדו ומחקר תיבת "וחד" לפני שמור וכן גרדו תיבת "אמאי" לפני כתיב וכתבו במקומה "וכלהו"). כמו כן גרדו את התיבות "את כל" לפני מצוותי. כל אלו התיבות המחוקות נמצאות בטפסים הרגילים של מנטובה). הגהות על מנטובה: תו כל פקודי אורייתא אינון בתרין גווינין דאינון חד זכור ושמור זכור לדכורא ושמור לנוקבא וכלהו כללא חדא אי שמור לנוקבא אמאי כתיב ושמרתם מצוותי, אלא כלא בהאי קרא ושמרתם דא שמור ועשיתם דא זכור דכלא רוא חדא, זכירה דא איהי עשייה דהא מאן דאדכר מלה לתתא עביד ומתקן לההוא רוא דלעילא ומאן לעביד מלה לתתא אתקין ואתעביד ההוא רוא דלעילא. קמברייג': תו כל פקודי אורייתא אינון בתרין גווינין דאינון חד זכור ושמור זכור לדכורא ושמור לנוקבא וכלהו כללא חדא אי שמור לנוקבא אמאי כתיב ושמרתם

¹¹ אגב אורחא, יש לציין שבכל שלושה כתבי היד אין זכר ל"הקדמה", כשם שאין לה זכר בקרימונה ובמנטובה, והיא בוודאי תוספת המגיהים מדעתם. ענין זה על כל פנים אינו יכול לשמש כהוכחה ש"רעיא מהימנא" הוא "מאחרוני אחרונים" מכיוון "שעשה הקדמה לחיבורו" (ר' זהרי ראב"ה, עמ' 25).

את כל מצוותי אלא כולא בהאי קרא ושמרתם דא שמור ועשיתם דא זכור דכלא רזא חדא זכירה דהיא עשייה דהא מאן דאדכר מלה לתתא עביד ומתקן לההוא עובדא דלעילא וכל מאן דעביד עובדא (יש כאן נקודות מחיקה) מלה לתתא אתתקן ואעביד מלה לעילא. בודל': תו הא תנינן כל פקודי אורייתא אינון בתרין גווינן דאינון חד זכור ושמור זכור לדכורא ושמור לנוקבא וכלהו כללא חדא אי שמור לנוקבא אמאי כתי' ושמרתם את כל מצוותי אלא כלא בהאי קרא ושמרתם דא שמור ועשיתם דא זכור דכלא רזא חדא זכירה דא איהי עשייה דהא מאן דאדכר מלה לתתא עביד ומתקן לההוא רזא לעילא וכל מאן דעביד מלה לתתא אתתקן ואתעביד ההוא רזא לעילא.

[ב] קרימונה — וארא יב, ג: למנדע ליה לקב"ה בכללא למנדע דאית שליטא.

פרמא (פקודא קדמאה): למנדע ליה לקב"ה בכללא מאי בכללא למנדע דאית שליטא. מנטיבה: ח"ב כה, א: בדיוק כמו קרימונה. בהגהות על מנטיבה נמצא: "מאי בכללא" וכן בבודל' וקמברייג'.

קרימונה שם יב, ד: וינדע כל ימי שתא דמתחברן למיהב אסוותא לכל שייפין ודאי הכי הוא.

פרמא: בדיוק כך. מנטיבה: כמו קרימונה. הגהות על מנטיבה: וינדע כל יומי שתא דמתחברן למיהב אסוותא לכל שייפין וא"ת כל יומי שתא היך יהבין אסוותא לכל שייפין ודאי הכי הוא. קמברייג' ובודל': כמו בהגהות.

[ג] קרימונה בא יב, ב: כתי' ועשית הישר והטוב הישר דא תפלה של יד לאסמכא ליה בתפלין של ראש ואצטריך דלא הוו פרודא בינייהו כלל מאן דמתעטרא בתפלין קאים ברזא דגוונא עלאה וקאי' באינון תרין רזין דקאמרן ברזא דעבד נאמן וברזא דבן יחידאי.

פרמא (פקודא תמינאה): בדיוק כך. מנטיבה ח"ב כה, א: בדיוק כך. הגהות על מנטיבה: ועשית הישר והטוב הישר דא תפלה של יד לאסמכא ליה בתפלין של ראש לאתייחדא כחדא ותפלה של יד אקדים לשל ראש ואצטריך וכו' וקאי' באינון תרין רזין דקאמרן כיוסף דאקרי נער ואקרי צדיק ברזא דעבד נאמן וברזא דבן יחידאי. קמברייג': בדיוק כמו הגהות (כמו יוסף). בודל': כמו הגהות, אבל "כיוסף — צדיק" ליתא שם.

קרימונה שם, שם: ד' פרשיין קדש לי כל בכור.

פרמא: ארבע פרשיין הא אוקימנא ורזא דלהון בכמה דוכתי אבל פרשה קדמאה קדש לי. (משמע שבדפוס קרימונה השמיטו שורה אחת ממה שהיה בכתב יד).

מנטובה שם, שם: כמו קרימונה. הגהות על מנטובה: כמו פרמה ("רוא דלתון", ולא "ורוא"). בודל': כמו הגהות. קמברייג': ד' פרשיין הא ("אוקימנא" — נפלה) ורוא דילתון בכמה דוכתי אבל פרשה קדמאה קדש.

קרימונה שם שם, ג: ובג"כ שמע סמיך לוהיה יחודא דכל יומא איהו יחודא דקרא. פרמה: בדיוק כך. מנטובה שם מו, ב: כך. הגהות על מנטובה: ובגין כך שמע סמיך לוהיה יחודא דכל יומא איהו יחודא למנדע ולשואת רעותא יחודא הא אמרן בכמה דוכתי יחודא דכל יומא איהו יחודא דקרא. בודל': ובג"כ שמע יחודא דכל יומא איהו יחודא למנדע ולשואת רעותיה איהו יחודא יחודא הא אוקימנא כמה דוכתי יחודא דכל יומא יחודא דקרא. קמברייג': כמו בהגהות בתוספת תיבה אחת (איהו יחודא דכל דקרא).

[ד] קרימונה אמור מה, א: ודא איהו רוא דכלא ומאן דשוי רעותיה בתלת דרגין דאבתן בכללא חדא ליחדא לון גו קדושתא דא וכו'. שפיר עביד.

פרמה (פקודא תשיעאה): ודא איהו רוא דכלא ומאן דשוי רעותיה בהאי שפיר קא עביד ומאן דשוי רעותיה בתלת דרגין. (בקרימונה נפלה שורה). מנטובה: בדיוק כמו קרימונה. הגהות על מנטובה: כמו פרמה וכן קמברייג' ובודל'.

[ה] קרימונה ואתחנן קפו, ב: ותנינן דאלין אינון קרבנין תרין רוא דיהו"ד א' ושמו א' דאינון קרבנין כתיב וללקוט שושנים אלין שייפין דתרין סטרין דאינון חד. פרמה (פקודא רביעאה): כך. מנטובה ח"ג רסג, א: כך. הגהות על מנטובה: ותנינן וכו' כתיב וללקוט שושנים דקב"ה איהו לקיט שושנים לקיט כל אינון שייפין דעילא ותתא לחברא לון ביחודא דקאמרן כדין אתער מאן דאתער ללקוט שושנים (ובג"א: יתער מאן דיתער) אלין שייפין דתרין סטרין. קמברייג': כמו ג"א שבהגהות (יתער מאן דיתער). בודל': כמו בהגהות (כדין אתער מאן דאתער).

ההשוואות הנ"ל הראו בעליל שדפוס מנטובה נגרר בכל אחרי קרימונה וכתב היד שהיה לפני מדפיסי קרימונה הוא כ"י פרמה (או מתכונתו). כשבעלי דפוס קרימונה משמיטים שורה, היא נשמטת גם בדפוס מנטובה. לפני בעלי ההגהות שעל מנטובה היו גם כתבי-היד קמברייג' ובודל' (או מתכונתם), כפי שמתברר יפה מסימן ה ואפשר להביא הוכחות נוספות לענין זה. הוכחה נוספת להגרורות של דפוס מנטובה אחרי קרימונה היא מלות הפתיחה של הפיקודא כפי שיודגם להלן ברשימה א' בחמשה הסימנים הראשונים. מלות פתיחה אלו נעשו ע"י המדפיסים בקרימונה ואין להן אחיזה בכתבי היד.

רשימת ה"פיקודין"

א

כאן יצוינו ה"פיקודין" לפי דפי זהר וילנה ומקומן בדפוס קרימונה. בחמשה הסימנים הראשונים יצוינו גם הסימנים המראים את מספרן הסדורי של המצוות וההכוונות של בעלי ההגהות על דפוס מנטובה מהן ואליהן.

1. ח"א רפד, א"ב (יג): "פקודא דא לאתעסקא בהאי עלמא בפריה ורבייה" עד "יקרא די"י בכל סטרן".

אין סימון, אולם בח"ב צא, ב בסוף פקודא יב רשום: "פקודא יג לאתעסקא בפריה ורבייה" וכו' "ומשם תלך ויקרא מג ב וביום השמיני". קרימונה בראשית לב, ב: באותיות גדולות בפנים הטכסט. בבודל' ובפרמה רשום: "פקודא תליסר לאתעסקא בפריה ורבייה". ("פקוד דא" הוא העתק של מנטובה מקרימונה).

2. ח"ב כה, א"ב (א): "ולקחתי אתכם" וכו' "פקודא דא קדמא דכל פקודין ראשיתא קדמא דכל פקודין" עד "דאצטריך למנדע ברישא ובסופא כמה דאוקימנא". קרימונה וארא יא, ג"ד: באותיות גדולות בפנים הטכסט, אותה ההתחלה. בודל', פרמה: "פקודא קדמא ראשיתא קדמא דכל פקודין". קמברניג: "פקודא קדמא דכל פיקודין".

3. ח"ב מ, ב (כה): "וישא העם את בצקו" וכו' "דא פקודא לבער חמץ" עד "ודא יצר טוב".

בדפוס מסומן כה (בטופט מנטובה שהיה לפני חסר הסימון), בח"ב צב, ב בסיום פקודא כד מכוונים אותנו ל"פקודא כה לבער חמץ פ' בא מ ב". קרימונה בא יח, ב: באותיות גדולות בפנים הטכסט, אותו נוסח. בודל', פרמה: "פקודא כה לבער חמץ".

4. ח"ב מ,ב—מא,א (כו): "פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים" עד "עבדא מהימנא קמי קב"ה". מסומן באות כו.

קרימונה בא יח, ב: באותיות גדולות בפנים הטכסט, אותו נוסח. בודל': "פקודא כו לספר ביציאת מצרים".

פרמה: "פקודא כו לספר בשבחא דיציאת מצרים".

5. ח"ב מא, א (כז): "פקודא בתר דא לאכול מצה" עד "רזא דנא בכמה דוכתי". מסומן באות כז.

קרימונה בא יח, ב"ג : באותיות גדולות בפנים הטכסט, אותו נוסח. בודל, פרמה : פקודא כז לאכול מצה בפסח".

6. ח"ב מא, א"ב (כח) : "פקודא דא למשחט פסח בין הערביים ב"ד בניסן" עד "כאבא על בנין".

קרימונה בא יח, ג : באותיות גדולות בפנים.

7. ח"ב מא, ב (כט) : "פקודא דא למיכל האי פסח על מצות ומרורין" עד "ועצם לא תשברו בו".

קרימונה בא יח, ג : באותיות גדולות בפנים.

8. ח"ב מו, א"ב (ח) : "פקודא דא" וכו' "ואלין איגון תפלה, תפלה של יד ותפלה של ראש" עד "ויראו ממך".

קרימונה יח, ב"ג : באותיות גדולות בפנים. (כל כתבי היד מסתיימים בשלוש שורות לפני כן ב"וכלא רזא חדא"). מנומרה : כמו קרימונה.

9. ח"ב נט, ב (יט) : "פקודא למבני מקדשא לתתא" עד "הוה מצלי והא אוקימנא".

קרימונה בשלח כז, א : באותיות זעירות תחת הכותרת : תוספתא.

10. ח"ב נא, ב (יב) : "פקודא לאומאה בשמיה בארע קשוט" עד "גדר שריא על כלא" וכו' "והכי אוקמיה חבריא".

קרימונה יתרו מז, ג (העימוד שם כפול, ר' עמודה קסג) : באותיות זעירות תחת הכותרת : תוספתא.

11. ח"ב צב, א"ב (כו) : "פקודא למהוי דכיר יום השבת" עד "ודא איהו רזא דשבת".

קרימונה שם, שם (ר' סימן 10, ור' עמודה קסג-קסה) : באותיות זעירות תחת הכותרת : תוספתא.

12. ח"ב קלד, ב (ג) : "פקודא ללמוד תורה בכל יומא" עד "דובב שפתי ישנים".

קרימונה תרומה פ, ב : באותיות זעירות תחת הכותרת : תוספתא.

13. ח"ב רעא, ב (לו) (בדפוס וילנה רשום : "תוספתא השייך לדף רל"ה, ע"א קודם המאמר ויביאו") : "פקודא לאקרבא קרבנא ראייהו חדתותא דסיהרא בכל ירחא וירחא" עד "ולאועברא זוהמא".

קרימונה פקודי קז, ב באותיות זעירות תחת הכותרת : תוספתא.

14. ח"ג מג, ב — מוד, א (יד) : "פקודא דא למגזר לח' יומין" עד "וע"ד כלא ברזא עלאה איתו".

קרימונה תזריע יח, ג (ר' עמודה פב) : באותיות זעירות תחת הכותרת : תוספתא.

15. ח"ג סג, א"ב (מד): "פקודא דא למפלח כהנא רבא פולחנה דההוא יומא" (יום כפור) עד "וע"ד כתיב אשרי העם שי"י אלהיו".
קרימונה אחרי מות כה, ד — כט, א: באותיות זעירות — תוספתא.
16. ח"ג פג, א"ב (כג): "פקודא דא לכבד אב ואם" עד "ולאוקיר לון כמה דאתמר".
קרימונה קרושים לז, ב: באותיות זעירות — תוספתא.
17. ח"ג פה, ב — פו, א (יז): "פקודא דא לאוכחא לההוא דחטי" עד "דקב"ה חס על יקרא דבר נש אפילו בחייביא".
קרימונה קרושים לט, ב"ג: באותיות זעירות — תוספתא.
18. ח"ג פה, ב — פט, א (כא): "פקודא דא לסדרא כהנא בכל יומיא בוצינן" עד "והא אוקימנא שמן וקטרת ישמח לב".
קרימונה אמור מז, א: באותיות זעירות — תוספתא.
19. ח"ג צב, ב ("הקדמה"): הקטע המופיע בדפוס "הקדמת רעיא מהימנא" מתחיל "פקודין דמארי עלמא" ומסתיים "וכלא רזא חדא".
קרימונה אמור מת, א: באותיות זעירות — תוספתא.
20. ח"ג צג, א (ט): "פקודא דא לקדשא ליה בכל יומא" עד "וישויה רעותיה בכל יומא".
קרימונה אמור מה, א"ב: באותיות זעירות — תוספתא.
21. ח"ג צז, א (לב): "פקודא דא לקרבא קרבן העומר" עד "זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי".
קרימונה אמור מז, ב: באותיות זעירות — תוספתא.
22. ח"ג צז, א"ב (לא): "פקודא דא לספור ספירת העומר" עד "אוף הכא יומא דחמשין והא אוקימנא רזא דא".
קרימונה אמור מז, ב: באותיות זעירות — תוספתא.
23. ח"ג צז, ב (לג): "פקודא בתר דא למעבד חג שבועות" עד "ולא אנהירו כיומא דשלמה".
קרימונה אמור מז, ב: באותיות זעירות — תוספתא.
24. ח"ג צז, ב — צח, א (לד): "פקודא בתר דא לקרבא שתי הלחם" עד "וכלא איהו שבת תריין בתמי".
קרימונה אמור מז, ג"ד: באותיות זעירות — תוספתא.

25. ח"ג צה, ב — ק, ב (מב): "פקודא דא לתקוע שופר בראש השנה" עד "זכאה חולקהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי".

קרימונה אמור מה, ג"ד: באותיות זעירות — תוספתא.

26. ח"ג קא, א (מג): "פקודא דא לאתענאה ביומא דכפורי" עד "כמה דאתמר בכמה דוכתי".

קרימונה אמור מט, ב: באותיות זעירות — תוספתא.

27. ח"ג קג, ב (מוה): "פקודא דא לישב בסוכה" עד "ורוא דא אתמר בכמה דוכתי".

קרימונה אמור נ, ב (עמודה קצח): באותיות זעירות — תוספתא.

28. ח"ג קג, ב (מו): "פקודא בתר דא לקרבא קרבנא בכל יומא" (סוכות) עד "ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ".

קרימונה אמור נ, ב (עמודה קצח): באותיות זעירות — תוספתא.

29. ח"ג קד, א (מו): "פקודא דא ליטול לולב" עד "דאיהו רזא דדיוקנא והא אתמר".

קרימונה אמור נ, ג (עמודה קצט): באותיות זעירות — תוספתא.

30. ח"ג קיא, ב — קיב, א (ב): "פקודא לעבוד בכל מיני עבודה במקדש" עד "אינון כללא חדא כדין כתיב אשר בכ אתפאר".

קרימונה בהר סיני נד, ג"ד: באותיות גדולות בפנים הטכסט.

31. ח"ג קמה, א (כב): "פקודא דא לברכא כהנא ית עמא בכל יומא" עד "וכדין קב"ה מברך לון לישראל".

קרימונה נשא סט, א"ב: באותיות זעירות — תוספתא.

32. ח"ג קנב, ב (ל): "פקודא למעבד פסח שני" עד "ועד דא פסח שני".

קרימונה בהעלותך עג, א: באותיות זעירות — תוספתא.

33. ח"ג קער, ב — קעה, א (ז): "צצית פקודא דא איהו לאדכרא כל פקודי" עד "בהאי עלמא ובעלמא דאתי".

קרימונה שלח פג, ג"ד: באותיות זעירות — תוספתא.

34. ח"ג רסג, א"ב (ד): "פקודא דא ליחדא שמיה דקב"ה" עד "בהאי עלמא ובעלמא דאתי".

קרימונה ואתחנן קכו, ב: באותיות גדולות בפנים הטכסט.

35. ח"ג רסג, ב (ה): "פקודא ליראה בארע כלל ובארע פרט" עד "עבד נאמן לגבי קב"ה כדקא יאות".

- קרימונה ואתחנן קבו, ב"ג : באותיות גדולות בפנים הטכסט.
36. ח"ג רסג, ב (ו) : "פקודא לאהבה" עד "ורוא דאהבה אתמר".
- קרימונה ואתחנן קבו, ג : באותיות גדולות בפנים הטכסט.
37. ח"ג רסג, ב (י) : "פקודא למקרי קריאת שמע ב' זמנין בכל יומא" עד "חד ביממה וחד בליליא".
- קרימונה ואתחנן קבו, ג : באותיות גדולות בפנים הטכסט.
38. ח"ג רסג, א — רסד, א (יא) : "פקודא למקבע ב"ב מזוזה" עד "דלית מאן דנטיר עליה רחמנא לישזבן".
- קרימונה ואתחנן קבו, ג"ד : באותיות גדולות בפנים הטכסט.
39. ח"ג רע, ב — רעא, ב (יה) : "פקודא דא לברכא ליה לקב"ה על כל מה דאכיל ושתי" עד "אתה אבינו גואלנו".
- קרימונה עקב קל, א"ג : באותיות גדולות בפנים הטכסט.
40. ח"ג רעז, ב — רעה, א (טז) : "פקודא דא חתן למחדי באתתיה" עד "ווכאין אינון בעלמא דאתי".
- קרימונה כי תצא קלה, א : באותיות גדולות בפנים.

רשימת ה"פיקודין"

ב

(לפי סדר המצוות. הסימן שבסוגריים מציין את מקומו ברשימה א)

הקדמה (סימן 19)	תפלין — תפלה של יד ותפלה של ראש (סימן 8)
(א) למנדע ליה לקב"ה (סימן 2)	(ט) לקדשא ליה בכל יומא (סימן 20)
(ב) לעבוד בכל מיני עבודה במקדש (סימן 30)	(י) למקרי ק"ש תריין זמנין (סימן 37)
(ג) ללמוד תורה בכל יומא (סימן 12)	(יא) מזוזה למקבע לתרעיה (סימן 38)
(ד) ליחד שמא דקב"ה בכל יומא (סימן 34)	(יב) לאומאה בשמיה (סימן 10)
(ה) ליראה בארח כלל ובארח פרט (סימן 35)	(יג) לאתעסקא בהאי עלמא בפריה ורביה (סימן 1)
(ו) לאהבה וכו' רחימו דקב"ה דבעי בר נש לרחמא (סימן 36)	(יד) למגזר לח' יומין (סימן 14)
(ז) ציצית וכו' לאדכרא כל פיקודי אורייתא (סימן 33)	(טו) לחתן למחדי באתתיה שתא חד (סימן 40)
	(טז) למיהך בר נש בארחוי דקב"ה (ליתא בדפוס, ר' נספח)

- (יז) לאוכחא לההוא דחטי (סימן 17)
 (יח) לברכא ליה לקב"ה על כל מה דאכיל
 (סימן 39)
 (יט) למבני מקדשא לתתא (סימן 9)
 (כ) למדחל מההוא מקדשא
 (ליתא בדפוס, ר' נספח)
 (כא) לסדרא כהנא בכל יומא בוצינין
 (סימן 18)
 (כב) לברכא כהנא ית עמא בכל יומא
 (סימן 31)
 (כג) לכבד אב ואם (סימן 16)
 (כד) למהוי דכיר יום השבת (סימן 11)
 (כה) לבער חמץ (סימן 3)
 (כו) לספר בשבחא דיציאת מצרים (סימן 4)
 (כז) לאכול מצה בפסח (סימן 5)
 (כח) למשחט פסח בין הערבים ב"ד גיסן
 (סימן 6)
 (כט) למיכל האי פסח על מצות ומרורין
 (סימן 7)
 (ל) למעבד פסח שני (סימן 32)
 (לא) לספור ספירת העומר (סימן 22)
 (לב) לקרבא קרבן העומר (סימן 21)
 (לג) למעבד חג שבועות (סימן 23)
 (לד) לקרבא שתי הלחם (סימן 24)
 (לה) [המצוות לה לז לח לט מ מא אינן
 בדפוס. בכ"י פרמה ובודל' נמצא
- רק מה שרשום כאן בין המרכאות]:
 "לקרבא ההוא קרבנא על אינון שתי
 הלחם" (בבודל' נוסף: "דכתי' והק'
 רבתם על הלחם")
 (לו) לאקרבא קרבנא דאיהו חדותותא דסי'
 הרא (ראש חדש) (סימן 13)
 (לז) "לקרבא קרבן מוסף שבת דאיהו
 תוספת נהירו וחדוה כמא דאתמ'
 בכמה דוכתי" (ר' למעלה לה)
 (לח) "לקרבא קרבן מוסף ר"ה דאתמ"
 (ר' למעלה לה)
 (לט) "לקרבא קרבן מוסף פסח" (ר'
 למעלה לה)
 (מ) "לקרבא קרבן מוסף עצרת" (ר'
 למעלה לה)
 (מא) לקרבא קרבן מוסף ר"ה (ר' למעלה
 לה)
 (מב) לתקוע שופר בר"ה (סימן 25)
 (מג) לאתענאה ביומא דכפורי (סימן 26)
 (מד) למפילא כהנא רבא פולחנא דההוא
 יומא (יום הכפורים) (סימן 15)
 (מה) לישב בסוכה (סימן 27)
 (מו) לקרב קרבנא בכל יומא (דסוכות)
 (סימן 28)
 (מז) ליטול לולב (חסר בבודל') (סימן
 29)

נספח

כאן יובאו מכ"י פרמה ובודל' שני מאמרים מה"פיקודין", שאינם בדפוס והם
 נזכרים בהגהות על דפוס מגטובה ובעקבותיהן בדפוסים.

א. בח"ג רעה, א (אחרי פיקודא טו) נמצא רשום: "פקודא יו למיהר ב"נ באורחוי
 דקב"ה פקודא יו לאוכחא וכו' פה ב". כאמור המאמר עצמו אינו נמצא בדפוס.

פקודה דשית סר למיהר בר נש בארחוי דקב"ה דכתי' והלכת בדרכיו למילף
 בר נש בארחוי, מה איהו קדוש אוף הכי בר נש מה איהו רחום אוף הכי בר נש
 דלא יסטי מאורחוי לימינא ולשמאלא וע"ד כתי' בכל דרכיך דעה וגו', בכל דרכיך
 בכל אינון ארחין דאתעביד בהאי עלמא דעהו לקב"ה למילף אינון ארחין דיליה,

ותעביד בגוניהון (בודל': בגוניהו) וכדין הוא ישר ארחותיך, ובעי בר נש למילף אינון ארחין ולא ישגי מיניהו, וכד יעביד כל מה דעביד באינון ארחין כדין יחסינ (ליתא בפ' שתי התיבות) תרין עלמין עלמא דא ועלמא דאתי.

ב. בח"ב ס, א — אחרי פקודא יט — נמצא רשום (ר' "דרך אמת" שם): "פקודא כ למחדל מההוא מקדש וכו' פקודא כא לסדרא כהנא וכו' פרשת אמור פח ב".

פקודא עשרין למדחל מההוא מקדשא דודאי תמן שרי דחילו דקב"ה ודיורא עלאה נחית לדיירא ביה, ובגין דדיורא עלאה שריא בגויה אצטריך בר נש לדחלא מהוא אתר כמאן דדחיל למאריה למנדע דתמן אתי מלכא לדיירא ובי[ה] דיוריה דמלכא איהו וע"ד כתי' ומקדשי תיראו¹².

12 בהקשר זה ראוי להעיר, שהקטע הנמצא בח"ג קכב,א — קכד,א בשם "רעיא מהימנא", אינו נמצא בדפוס קרימונה וכן אינו נמצא בכתבי-היד של "רעיא מהימנא". לפי אופיו הוא שייך ל"תקוני זהר". בכ"י פרמה פלטינה 351, דף 607א נמצא הקטע אחרי מאמרי ה"פיקודין", ושם רשום "זה המצוה נמצא בספר אחר".